

Sprawozdanie

Komisji finansowej o zamknięciu rachunków funduszków indemnizacyjnych z roku 1871.

Wysoki Sejmie!

Na tegorocznej sesji rząd po raz pierwszy przedłożył sejmowi rachunki indemnizacyjne, a mianowicie zamknięcie rachunków z roku 1871. Przedstawione w tem przedłożeniu rządowem wyniki okazują się bardzo niepomyślne, pomijając bowiem fundusz indemnizacyjny W. księstwa Krakowskiego, który na odrębnych zupełnie warunkach oparty, sam sobie wystarcza, powołane zamknięcie rachunków wykazuje pasywa dwóch innych funduszków w uderzającej wysokości, a mianowicie funduszu indemnizacyjnego:

Galicji wschodniej w sumie	79,830.580 złr..
Galicji zachodniej „	48,755.437 „
obu razem w sumie	128,586.017 złr. wal. austr., i to po strąceniu wszelkich aktywów.

Wyniki te potrzebują wyjaśnienia; również należy ich sprowadzić do właściwego znaczenia.

Cały kapitał indemnizacyjny wynosi:

w Galicji wschodniej	47,716.038 złr.
w Galicji zachodniej	27,655.600 „
razem	75,371.638 złr. mon. konw.

czyli walutą austr. 79.140.220.

Sumy te nie są z wszelką ścisłością obliczone, zostały bowiem dla sporządzenia planów amortyzacyjnych jeszcze w roku 1857, a zatem wówczas ustanowione, kiedy nie wszystkie kapitały były wylikwidowane; sumy więc owe opierają się na prawdopodobnym tylko rachunku, wszelako nie wiele im brakuje do zupełnej ścisłości, wszelkie bowiem kapitały po roku 1857 aż po koniec roku 1871 wylikwidowane, zmieściły się w owej ogólnej sumie 75,371.638 złr. mon. konw. czyli 79,140.220 złr. wal. austr. — również i resztki nie wypłaconej dotąd indemnizacji zmieszczą się w niej także, a jeżeliby ją przekroczyły, to różnica nie będzie sięgać milionów, lecz ograniczy się na krociach.

Już blisko lat 24, jak powinności urbaryalne w kraju naszym zniesione zostały. Gdyby rząd wkrótce po ich zniesieniu przystąpił był do likwidacji, wypłaty i amortyzacji kapitałów indemnizacyjnych, jak to względy ekonomiczne i finansowe wymagały, byłaby z ogóln-

nej owej sumy 79,140.220 wal. austr. znaczna część już umorzona, i nie pozostawałoby do umorzenia jak pięćdziesiąt kilka milionów, a nadto amortyzacya na lat 40 rozłożona, byłaby w latach 1888 do 1890 ukończoną. Lecz rząd inaczej postąpił. Z likwidacją indemnizacyi ociągał się nieustannie, wypłaty rozpoczął zaledwie w roku 1855, a do amortyzacyi przystąpił dopiero w roku 1858, to jest, w 10 lat po zniesieniu powinności włościańskich. Pomijamy nieobliczone szkody wynikłe dla większej własności stąd, iż za ubytek zniesionych powinności urbaryalnych przez tak długi przeciąg czasu żadnego ekwiwalentu nie tylko w kapitale nie otrzymała, ale nawet całkowitego procentu od kapitału nie pobierała, gdyż jak wiadomo, zamiast całkowitej renty pobierali właściciele dóbr małą tylko jej część przez potrącanie im części podatku gruntowego. Daleko szkodliwsze następstwa wynikły dla całego kraju i dla następnej nawet generacyi stąd, że wskutek opóźnionej operacyi finansowej rosły zalegające renty od kapitałów indemnizacyjnych, jakoż doszły one do takiej wysokości, iż w roku 1857 przy układaniu planów amortyzacyi preliminowane być musiały w Galicyi wschodniej na 10,957.179 złr.

w „ zachodniej na 6,013.760 „

razem na 16,970.939 złr.

mon. konw. — a kiedy przystępowane do amortyzacyi nie pozostało nic innego, jak zaległe owe renty skapitalizować, obligami indemnizacyjnymi pokryć, do samych kapitałów je doliczyć, i planami amortyzacyi nie tylko pierwotne kapitały, lecz i zaległe renty objąć. Weszły więc do planów amortyzacyi: w Galicyi wschodniej rzeczywisty kapitał 47,716.038

zaległe renty . 10,957.179

razem okrągło 58,674.000

w Galicyi zachodniej rzeczywisty kapitał . 27,655.600

zaległe renty . . 6,013.760

razem okrągło . . . 33,669.000

w obu częściach kraju razem . . . 92,343.00 złr.

mon. konw. Otóż opieszałość długoletnia rządu w likwidacyi i w wypłacie indemnizacyi oprócz szkód zrzędzonych własności większej i to także sprawiła, że ciężar indemnizacyjny rzeczywiście tylko 75,371.638 złr. wynoszący podniósł się do 92,343.000 złr. mon. konw., że przeto zamiast 75,371.638 złr., obecnie 92,343.000 złr. mon. konw. amortyzować potrzeba.

Amortyzacya rozpoczęła się w Galicyi wschodniej w pierwszym, a w Galicyi zachodniej w drugim półroczu 1858 roku. Ciężkie są ofiary, jakie kraj cały dla niej ponosi, płacimy bowiem obecnie po 51 centów od każdego reńskiego stałych podatków państwowych. Dodatki indemnizacyjne nałożone zostały na kraj jeszcze w roku 1853, a zamieszczony tu wykaz przedstawia każdoczesną ich wysokość

W roku	W Galicyi wschodniej:		w zachodniej:	
	mon. konw.	kr.	kr.	
1853		8 ³ / ₄	8	kr.
1854	„	11 ² / ₄	11 ² / ₄	„
1855	„	11 ³ / ₄	4	„
1856	„	14	12	„
1857	„	33 ² / ₄	33 ² / ₄	„
1858	„	30	30	„
1859	wal. austr.	50 centów	50	cent.
1860	„	44	43	„
1861	„	50 ¹ / ₂	50	„
1862	„	50	50	„
1863	„	50	50	„
1864	„ dotychczas po	51	51	„

Rezultat dotychczasowy tej amortyzacji jest podług zamknięcia rachunków z roku 1871 przeprowadzonego w walucie austr. następujący:

Pozostaje w końcu roku 1871 do umorzenia:

W Galicyi wschodniej:	
Niewylosowanych obligów	50,562.697 zł. w. a.
Zlikwidowanych lecz nie wypłaconych kapitałów	820.271
	51,382.968 zł.
W Galicyi zachodniej:	
Niewylosowanych obligów	29,596.056
Zlikwidowanych lecz nie wypłaconych kapitałów	71.960
	29,668.016 zł.
pozostaje w obu częściach kraju do umorzenia walutą austr.	81.050.884 zł.

Smutny to bardzo rezultat, albowiem po czternastoletniej amortyzacji pozostało do umorzenia o 1,910.764 złr. wal. aust. więcej, aniżeli cała pierwotna i rzeczywista indemnizacja wynosiła, gorzej atoli, że i na taki rezultat nie wystarczały dodatki indemnizacyjne, które kraj cały podług powyżej umieszczonego wykazu od roku 1853 płaci. I rząd także łożył ze skarbu państwa znaczne sumy.

Powinności urbarjalne zostały bowiem u nas patentem z dnia 17. kwietnia 1848 na koszt skarbu państwa zniesione, zaczęło poszło, że początkowe potrzeby indemnizacyjne skarb państwa sam bez udziału kraju zaspokajał. Później dopiero nastąpił zwrot w zapatrywaniach rządu; w roku 1853 nałożono na kraj dodatki indemnizacyjne, następnie uznano wydatki poczynione ze skarbu państwa na naszą indemnizację nie za wydatki państwowe, lecz za zaliczki krajowi naszemu tytułem pożyczki, i to pożyczki procentowej udzielone, a gdy w dalszych latach coraz to większe dodatki indemnizacyjne na kraj nakładane więcej przynosiły, aniżeli zaspokojenie ówczesnych potrzeb indemnizacyjnych wymagało, rząd zabierał nadwyżki dla skarbu państwa bądź na zaspokojenie zaliczek które dawniej czynił, bądź tytułem procentów od tych zaliczek. Przed rozpoczęciem amortyzacji nastąpiła konieczność obmyślenia pewnej i stałej dotacji dla funduszków indemnizacyjnych, bez niej bowiem plan amortyzacji nie mógłby być wykonany. Wtedy Naj. Pan najwyższem postanowieniem z dnia 13. października 1857 rozporządził, iż funduszom naszym indemnizacyjnym ma być na pokrycie ich potrzeb płaconą ze skarbu państwa roczna subwencya w m. k. 2,500.000 zł. mon. czyli 2,625.000 zł. w. a. że zaś reszta powinna być pokryta dodatkami do podatków. Zarazem polecił Naj. Pan powstrzymać się na teraz z żądaniem zwrotu wydanych dotychczas zaliczek, i kazał zaniechać dalszego ich procentowania. Subwencya owa 2,500.000 zł. m. k. wraz z dodatkami do podatków nie zawsze wystarczała na zadośćuczynienie planom amortyzacji, w takich razach zasilał Skarb państwa nasze fundusze indemnizacyjne nowemi zaliczkami, a rząd poczytywał je za pięcio-procentowe pożyczki. Otóż według zamknięcia rachunków wyłożył skarb państwa do końca roku 1871.

W Galicyi wschodniej:		
Subwencji nieoprocentowanej	27,462.175	} 28,621.329
Zaliczki oprocentowanej	1,122.831	
Procentów żąda	36.323	
W Galicyi zachodniej:		
Subwencji nieoprocentowanej	18,835.383	} 19,289.927
Zaliczek oprocentowanych	435.744	
Procentów żąda	18.799	
razem w obu częściach kraju		47,911.256 zł. w. a.

Tak więc obligi indemnizacyjne do losowania i umorzenia pozostałe w wysokości	81,050.984
wraz z wkładami rządu	47,911.256

czynią podług zamknięcia rachunków pasywa w sumie 128,962.240 zł. w. a.

Oprócz tych wykazuje zamknięcie rachunków inne jeszcze pasywa, jak n. p. obligi wylosowane, a nie wypłacone, tudzież kupony już zapadłe, a do zapłaty dotąd nie prezentowane, tak że ogólne pasywa wynosić mają:

W Galicyi wschodniej	81,193.577	} 130,829.921
w „ zachodniej	49,636.344	

lecz odtrąciwszy od nich aktywa, jak n. p. zaległości w dodatkach indemnizacyjnych (w Galicyi wschodniej 974.885 zł. lub w zachodniej 217.483) i inne aktywa wynoszące razem w Galicyi wschodniej 1,362.996

w „ zachodniej	880.906	} 2,243.902
----------------	---------	-------------

zamknięcie rachunków przychodzi do wyniku, iż czysty stan bierny obu funduszków indemnizacyjnych wynosi na samym wstępie podaną sumę

128,586.000 zł. w. a.

Zdaniem komisji, Sejm przedłożonego mu zamknięcia rachunków zatwierdzić nie może, raz dla tego, że obrot funduszków indemnizacyjnych i ich rachunki z lat poprzednich nie są mu wiadome, głównie zaś dla tego, że sporna między krajem a rządem kwestya, kto i o ile na wynagrodzenie za zniesione powinności urbaryalnełożyć winien, nie jest dotąd rozstrzygnięta. Komisya poczytuje sobie za obowiązek streścić tu dotychczasowe zapatrywanie się sejmu na tę kwestyę, objawione w licznych uchwałach sejmowych, a szczególnie też w uchwale z dnia 28. lutego 1856.

Sejm stał zawsze przy zasadzie, że nie kraj, lecz skarb państwa obowiązany jest do ponoszenia ogólnych kosztów wynagrodzenia za zniesione powinności urbaryalne, a to z powodów:

że powinności urbaryalne w Galicyi patentem z dnia 17. kwietnia 1848 zniesione, zniesione zostały wedle ustępów 7. 8. i 11. tego patentu za wynagrodzeniem ze skarbu państwa,

że okólnik ówczesnego c. k. Gubernium z dnia 22. kwietnia 1848 l. 34563 przez władze obwodowe byłym poddanym obwieszczony, który to okólnik poczytać należy za komentarz i nawiąbitniejszy wyraz myśli samego patentu, zapewniał uwłaszczonych, iż powinności urbaryalne znoszą się kosztem skarbu państwa —

że rząd postępując w tym duchu, ekwiwalenta za służebności pierwotnie na zasilenie funduszu wynagrodzenia przeznaczone, później funduszowi temu odebrał, i uwłaszczonym je przekazał,

że prowadząc dalej dzieło uwłaszczenia zawsze w tym samym duchu, rząd rozkładając ciężar wykupna indemnizacji na odpowiednie czynniki, nie trzymał się u nas zasad w innych krajach praktykowanych,

że nareszcie rząd poczuwając się do obowiązku patentem z dnia 17. kwietnia 1848 przyjętego, pokrywał aż do roku 1853 koszt indemnizacji funduszami państwowymi.

Sejm orzekł także, że wszystkie sumy, które kraj do funduszków indemnizacyjnych wnosi, w znaczniejszej części prawnie się nie należą, i że krajowi zwrócone być winny.

Takie stanowisko zajmował Wydział krajowy i Sejm pod względem prawnym ile razy chodziło o odebranie funduszków indemnizacyjnych w zarząd reprezentacji krajowej, lub o dotację tychże funduszków. Mimo to nie uchylał się Sejm od wykazanych powyżej dodatków indemnizacyjnych, bo pragnął i spodziewał się, że ważna ta sprawa na drodze ugody jako najkorzystniejszej dla rządu i kraju, załatwioną zostanie. Zresztą nie dążył kraj nasz w kwestyi indemnizacji do korzystniejszego w obec innych krajów monarchii stanowiska, lecz domagał się tylko równego z innymi.

Z uwagi przeto, że każdy inny kraj ponosi połowę kosztów wypłaconej właścicielom dóbr indemnizacji, Sejm nasz na podobnej podstawie był skłonny do ugody.

Jakoż gdy podczas sesyi sejmowej z roku 1865 na 1866 komisarz rządowy na 23. posiedzeniu objawił zdanie, aby Sejm względem dotacji funduszków indemnizacyjnych ze skarbu państwa uczynił jasny i określony wniosek, Sejm uchwałą dnia 28. lutego 1866 zapadłą, popieszył z propozycją ugody na następujących głównych warunkach:

- 1) że skarb państwa płacić będzie funduszom indemnizacyjnym połowę każdorocznych potrzeb aż do umorzenia długu indemnizacyjnego,
- 2) że się zrzeknie wszelkich pretensyj do kraju z tytułu udzielonych dotychczas subwencji i zaliczek,
- 3) że w wypadkach, gdyby funduszom indemnizacyjnym nie dopisały dodatki do podatków, skarb państwa pożyczkami oprocentowanymi przychodzić im będzie w pomoc.

Z ówczesnym rządem, jakkolwiek on sam propozycję ugody wywołał, ugoda do skutku przyjść nie mogła, albowiem Sejm do powyższych warunków i ten także dołączył, iż zobowiązania przez rząd dla naszych funduszków przyjęte być mające, powinny być przez radę państwa potwierdzone, wówczas zaś rada państwa nieistniała, i za ówczesnego rządu wcale nie przysłała do skutku. Dopiero w roku 1868 odpowiedział rząd na powyższą propozycję i to wprost Sejmowi przedłożeniem rządowym, którego treść pozwalamy sobie dosłownie tutaj przytoczyć:

I. „Funduszom indemnizacyjnym wschodnio- i zachodnio-galicyjskiemu razem dotychczas udzielana bezprocentowa zaliczka ze skarbu państwa w łącznej kwocie 2,625.000 złr. wal. austr., rocznie dla obu funduszków, ma być wypłacaną tym funduszom począwszy od 1. stycznia 1868 r. już nie tytułem zaliczki, ale tytułem bezzwrotnej subwencji, aż po koniec roku 1897.“

II. „W roku 1898 ma być udzieloną połowa tej subwencji zważywszy, że spłata wylosowanych obligacyj funduszu indemnizacyjnego wschodnio-galicyjskiego kończy się z rokiem 1897, obligacyj zaś funduszu indemnizacyjnego zachodnio-galicyjskiego z rokiem 1898.“

III. „O ileby w skutek niedoboru w przychodach z dodatków do podatków, fundusze indemnizacyjne galicyjskie nie były w możności zupełnego zadość uczynienia swym zobowiązaniom, udzielać im będzie państwo zwrotne i pięćią od sta oprocentowane zaliczki ze skarbu państwa.“

IV. „Zarząd funduszków indemnizacyjnych będzie oddany Wydziałowi krajowemu ściśle w tych samych warunkach, w jakich te fundusze oddane zostały w innych prowincjach w zarząd Wydziałów krajowych.“

Jakkolwiek więc rząd w przywiedzionem tu przedłożeniu rządowem nie chciał wziąć na skarb państwa całej połowy kosztów indemnizacyjnych, jak się Sejm tego domagał, lecz tylko do płacenia rocznej stałej subwencji w sumie $2\frac{1}{2}$ miliona m. k. czyli 2,625.000 zł. w. a. się zobowiązywał, to jednak subwencję tę już od roku 1868 poczytywał za bezzwrotną, gdy tymczasem zamknięcie rachunków zalicza ją ciągle do pasywów naszych funduszów indemnizacyjnych.

Powtórę, Sejm w propozycji swojej domagał się umorzenia wszystkich zaliczek ze skarbu państwa funduszom naszym w dawniejszych latach udzielonych. Rząd w odpowiedzi swojej nie wspomina o tem żądaniu Sejmu, lecz samo już milczenie dowodzi, że mu nie jest przeciwny, zaś komisarze rządowi oświadczali w Sejmie, i przy rokowaniach z Wydziałem krajowym mających w mowie będący kompromis na celu, iż rząd żądaniu owemu Sejmowi nie jest przeciwny, lecz że zaliczki te są aktywami wspólnymi z krajami korony węgierskiej, że przeto rząd poprzednio z rządem węgierskim porozumieć się musi. Mimo to zaliczki i z czasów dawniejszych znajdują się w rachunkach jako pasywa funduszów indemnizacyjnych.

Otóż czy zajmiemy stanowisko prawne, jakie Sejm w sprawie dotacji funduszów indemnizacyjnych zajmował, czy też stanowisko kompromisu, który dotąd zerwany nie jest, Sejm zamknięcia rachunków nam przedłożonych potwierdzić nie może.

Co do obrotu pieniężnego i bilansu z roku 1871 nadmienić należy, iż dodatki indemnizacyjne po 51. centów od złr. podatków stałych wraz ze stałą subwencją 2,625.000 złr. nie tylko wystarczyły na opędzenie wszystkich wydatków, lecz że pozostała nawet nadwyżka. Przy funduszu wschodnio-galicyjskim jest wprawdzie kwota 733.404 zł. jako zaliczona ze skarbu państwa po nad ową, stałą subwencję wykazana, lecz natomiast wynosiła ogólna nadwyżka w przychodach sumę 906.048 złr. $38\frac{1}{2}$
od której odtrąciwszy 733.404 złr. $52\frac{1}{2}$
pozostała czysta nadwyżka 172.643 złr. 86

Tak samo przy funduszu zachodnio-galicyjskim.

Ogólna nadwyżka wykazana jest na 372.298 złr. 73
odtrąciwszy od niej 185.376 złr. 89

które chwilowo ze skarbu państwa po nad stałą subwencję zaliczone zostały, pozostała czysta nadwyżka w kwocie 186.921 złr. 84

W obu więc funduszach razem było czystej oszczędności — 359.565 złr. które niestety! nie pozostały w kasach naszych jako gotowy zapas na rok 1872, lecz odwiezione zostały do skarbu państwa.

Nie mogąc Wysokiej Izbie doradzać potwierdzenia w mowie będących rachunków, komisya finansowa nie zapuszcza się w szczegóły pojedynczych pozycji, lecz ogranicza się do ogólnej swej wzmianki o bilansie, wyraża jednak życzenie, aby następne zamknięcia rachunków przedkładane były Wysokiemu Sejmowi w formie więcej szczegółowej, a mianowicie.

Aby w pokryciu w pozycji „dodatek indemnizacyjny do podatku“ było uwidocznione, ile z ogólnej sumy dodatków przypada na dodatki bieżące, a ile na zaległości — tudzież aby w wydatkach na wylosowane obligi również jak na kupony do zapłaty przypadłe, było widocznym, ile wydano na amortyzację i na kupony roku bieżącego, a ile na zaległości.

Co do istoty rzeczy komisya w obec przedstawionego stanu rzeczy wnosi:

Wysoka Izba uchwala:

Sejm przyjmuje przedłożone mu zamknięcie rachunków funduszków indemnizacyjnych Galicyi wschodniej, zachodniej i W. Księstwa Krakowskiego z roku 1871 do wiadomości, a zastrzegając krajowi prawa należące mu z patentu Cesarskiego z dnia 17. kwietnia 1848 roku względem zaspokojenia wynagrodzenia za zniesione powinności urbaryalne kosztem skarbu państwa, odracza ostateczne załatwienie zamknięcia rachunków aż do oddania funduszków indemnizacyjnych w zarząd reprezentacyi kraju.

Lwów dnia 1. grudnia 1872.

Przewodniczący

Potocki.

Sprawozdawca

Dr. Zyblikiewicz.

Z drukarni Instytutu Stauropegińskiego; Lwów, 1872,
pod zarządem St. Huczковского.